

DANIŞMANLIK GÖREVİ YÜRÜTEN DİN GÖREVLİLERİNİN MESLEKİ ALGILARINA YÖNELİK NİTEL BİR ARAŞTIRMA İlhan TOPUZ*

Öz

Bu araştırmanın amacı danışmanlık görevi yürüten din görevlilerinin, mesleklerine yönelik görüş ve düşünceleri doğrultusunda, danışmanlık faaliyetlerini değerlendirmek ve danışmanlık faaliyetlerinin verimliliğini arttırmaya yönelik öneriler sunmaktır. Nitel araştırma deseni kullanılarak yapılan bu araştırmaya 84 din görevlisi katılmıştır. Veri toplama aracı olarak, din görevlileri için hazırlanmış yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler, içerik analiz yöntemi kullanılarak analiz edilmiş ve veriler sayısallaştırılarak sunulmuştur. Araştırma sonucunda çeşitli sosyal kurumlarda danışmanlık görevi yürüten din görevlilerinin meslekî bilince sahip oldukları, danışmanlık mesleğini severek yürüttükleri, bazı sorunlara bağlı olarak yetersizlik duygusu yaşadıkları tespit edilmiş ve yetersizlik duygusuna yol açan sorunların çözümüne yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Din, Danışmanlık, Din görevlisi, Yetersizlik, Öneri

A Qualitative Research on Professional Perceptions of Spiritual Counsellors

Abstract

The aim of this study is to evaluate religious commissaries' counselling services with reference to their ideas and thoughts about their professions, and make recommendations for improving efficiency of counselling services. 84 religious commissaries attended to this research which was implemented by use of qualitative research design. For religious commissaries, a semi-structured interview form was used as a data collection instrument. The collected data were analysed by use of content analysis method and the data were shown in figures.

* Doç. Dr. İlhan Topuz, SDÜ İlahiyat Fakültesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü, ilhantopuz@sdu.edu.tr

At the end of the research it was specified that the religious commissaries who offered counselling services at various public institutions had professional awareness, worked fondly, lived sense of insufficiency according as some problems, and recommendations for problems causing sense of insufficiency were made.

Key Words: Religion, Counselling, Religious Commissary, Insufficiency, Recommendation

Giriş

Tarih boyunca insanlar sorunlarına çözüm bulabilmek amacıyla din görevlilerine başvurmuşlar ve günümüzde de başvurmaya devam etmektedirler. İnsanlar, özellikle manevî bir huzur ve rahatlama kaynağı olarak gördükleri dine ve din görevlilerine, psikolojik, ailevî, ..vb sorunlarını çözebilmek amacıyla başvurmakta, din görevlilerinden algıladıkları veya yaşadıkları problemin çözümüne yönelik yardım almaktadırlar. Yaşadığımız dönemde özellikle inançlı kişiler problemlerini, dinî inanç ve manevî değerlerin yardımıyla çözmeye çalışmaktadırlar.¹ Yurt dışında yapılan bazı araştırmalarda insanların terapist, psikolog ve psikiyatristlerden daha çok din adamlarına müracaat ettikleri ifade edilmektedir.²

Bu konuda ülkemizde yapılan çalışmalarda da, insanların sorunlarına çözüm bulmak amacıyla din görevlilerine başvurdukları anlaşılmaktadır. Yapılan bir araştırmada cami din görevlilerinin çeşitli vesilelerle, dinî ve ahlâkî konularda bir yılda ortalama 100'ün üzerinde soruyu cevaplandırıdıkları ifade edilmektedir.³ Bir başka araştırmada, insanların %36'sının müftü, müftü yardımcıları, AİRB görevlileri vb müftülükte çalışan din görevlilerine, %24.6'sının cami din görevlilerine, %18.9'unun Kur'an Kursu öğreticilerine ve %20,5'inin Alo Fetva hattı görevlilerine akıllarına takılan dinî içerikli sorularını/problemlerini danıştıkları tespit edilmiştir.⁴

Ülkemizde "İslam dininin itikat, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetme" görevi 3 Mart 1924 yılında kurulan Diyanet İşleri Başkanlığına (DİB) verilmiştir. Böylece halkın dinî ihtiyaçları DİB bünyesinde bulunan ve din hizmetleri sınıfını oluşturan din görevlileri tarafından karşılanmaktadır.

¹ Nurullah Altaş, "Dini Danışmanlığın Teorik Temelleri", *AÜİF Dergisi*, Cilt 41, Ankara, 2000, ss.327-350.

² H. Paul Chalfant ve diğerleri., "The Clergy as a Resource for Those Encountering Psychological Distress", *Review of Religious Research*, Vol. 31, 1990, ss. 305-313.

³ Ahmet Onay, "Cami Eksenli Din Hizmetleri", *DEM*, 4 (12), İstanbul, 2006, ss.149-175.

⁴ İlhan Topuz, *Din Görevlilerinin manevî Danışmanlık Yeterlilikleri*, Manas Yayınları, Isparta, 2014, s.139.

TESEV tarafından 2005 yılında, İstanbul Bilgi Üniversitesinde düzenlenen “Türkiye’de Din-Devlet-Toplum İlişkileri ve Diyanet İşleri Başkanlığı” konulu toplantının açılış konuşmasında dönemin Diyanet İşleri Başkanı; “Diyanet İşleri Başkanlığının değişmeyen yerel ve evrensel temel görevi; ... din ile çağdaş hayat arasında bağ kurmayı ve bu bağı güçlendirmeyi isteyen kimselere rehberlik etmektir. hayatın nihai anlamına dair arayış ve yönelişler, fertlerin manevî dünyalarında oluşan boşluklar ve tatminsizlikler sebebiyle kutsala olan ilgi ve isteklerin artmasına paralel olarak DİB’nın temsil ettiği değerler ve üstlendiği hizmetler de günümüzde ayrı bir önem taşımaya başlamıştır”⁵ diyerek, manevî ve dinî danışmanlık faaliyetlerine yer verildiğinin ve bundan sonra da yer verileceğinin mesajlarını vermiştir. Buna göre, “din ile çağdaş hayat arasında bağ kurmayı ve bu bağı güçlendirmeyi isteyen kimselere rehberlik etme” görevi, din görevlilerinin sorumlulukları arasında görülmektedir. Bu sorumluluk bağlamında DİB, insanların din görevlilerinden danışmanlık beklentilerine duyarlı davranarak, insanların sorunlarının çözümüne yardımcı olmak amacıyla Din Hizmetleri Uzmanlığı kadroları oluşturmuş, “Alo Fetva” hattını kurmuş ve çeşitli il müftülüklerinde “Aile İrşat ve Rehberlik Büroları” (AİRB) açmıştır. Buralarda görevlendirilen din görevlileri, kısa süreli bir hizmetiçi eğitiminin ardından İslam’ın inanç, ilke ve değerleri çerçevesinde bireylerin sorunlarını çözmelerine yardımcı olmaya, manevî/dinî danışmanlık görevi yürütmeye başlamışlardır. Bugün itibarıyla 74 ilde AİRB aktif olarak hizmet vermektedir. Bu büroların sayıları gün geçtikçe de artmaktadır.⁶ Bu bürolarda dinî yüksek okul mezunu, DİB’nca düzenlenen hizmetiçi eğitim seminerlere katılmış vaiz, murakıp, din hizmetleri uzmanı, din eğitimi uzmanı ve Kur’an kursu öğreticileri görevlendirilmektedir.⁷ Hizmetiçi eğitim faaliyetlerine katılımın genellikle gönüllük esasına dayandığı düşünüldüğünde, AİRB’da görevlendirilen personelin danışmanlık görevi yürütmeye daha istekli ve gönüllü oldukları söylenebilir. Diyanet İşleri Başkanlığı sayıları her geçen gün artan AİRB ve alo fetva hattı aracılığı ile topluma dinî danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunmaktadır. Sunulan bu hizmetleri değerlendirmeye yönelik bazı çalışmalar mevcuttur.

⁵ Akt. Ahmet Doğru, Din Görevlilerinin Hizmet Alanları ve Problemleri (Kayseri İlinde Görev Yapan Vaizler Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme), Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas, 2008, s.15.

⁶ Ömer Yılmaz, “Din Hizmetinin İlim-Amel-Gönül Boyutu”, *CÜİF Dergisi*, XI / 2, Sivas, 2007, ss.419-439.

⁷ <http://www2.diyamet.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/Documents/AIRBYonerge.pdf> madde 7 (a) bendi (12.05.2014).

AİRB'nın kurulduğu ilk yıllarda yapılan bir çalışmada Sivas İl Müftülüğü AİRB'na gelen sorular analiz edilmiştir. Analiz sonucuna göre insanların hem dinî konularda, hem de psiko-sosyal sorunlarla ilgili konularda müftülükte görevli kişilere (AİRB görevlilerine) sorularını sordukları tespit edilmiştir.⁸

Bir başka araştırmada AİRB'na gelen soru ve sorunlar ışığında AİRB'nda görev alabilecek din görevlilerinin sahip olmaları gereken bilgi ve beceriler tartışılmıştır.⁹ Bir diğer araştırmada, il müftüleriyle yapılan bir anket çalışması ile AİRB'nın açılışı ve işleyişine yönelik sorunlar araştırılmış ve çözüm önerileri tartışılmıştır.¹⁰

AİRB'na gelen soru ve sorunlar ışığında boşanma nedenlerinin araştırıldığı bir başka çalışmada, AİRB'na en fazla kadınların danışmanlık hizmeti almak amacıyla müracaat ettikleri ve boşanma ile ilgili konularda danışmanlık hizmeti aldıkları tespit edilmiştir.¹¹ Benzer bir çalışmada, ülkemizdeki boşanmaları önlemede AİRB'nın fonksiyonu belirtildikten sonra AİRB'nın öncelikle ele alması gereken çalışma alanları tartışılmış ve bu çalışma alanlarında görev alacak personelin nitelikleri üzerinde durulmuştur.¹²

Dinî danışmanlık bağlamında AİRB faaliyetlerinin değerlendirildiği bir diğer çalışmada, İstanbul, Ankara, İzmir, Erzurum, Antalya, Diyarbakır ve Trabzon İl müftülükleri bünyesindeki AİRB'na gelen dinî, ailevi ve psikolojik sorunlar topluca analiz edilmiştir. 2009 yılının son altı ayında yapılan 1678 başvuruya göre; en çok sorunun İstanbul ilinde (%42,4) ve en az sorunun da Trabzon ilinde (%1,4) sorulduğu, danışmanlık hizmeti almak amacıyla en çok kadınların (%81,6) ve 23-40 yaş grubundaki (%47,5) bireylerin başvurduğu, en çok danışılan konunun da "ibadet hayatı" (%42,8) olduğu tespit edilmiştir.¹³

⁸ Bkz. Mustafa Doğan Karacoşkun, "Din Hizmetlerinde Psikolojik Formasyon Yeterliliğinin Önemi ve İlahiyat Fakültelerindeki Psikoloji Eğitimi Üzerine Görüş ve Öneriler", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu*, Isparta, 2004, ss.83-103.

⁹ Hüseyin Peker, *Dinî Danışmanlık Bağlamında Aile Danışmanlığı ve Rehberliği* (Samsun ve Aydın İli İrşat ve Rehberlik Büroları Örneği) (Bildiri), *IV. Din Şûrası, III. Komisyon Tebliğleri*, Ankara, 2009, ss.162-175.

¹⁰ Nurşen Güney, "Aile Büroları", (Bildiri), *IV. Din Şûrası, III. Komisyon Tebliğleri*, Ankara, 2009, ss.176-178.

¹¹ Esma S. Oruç ve Abdurrahman Kurt, "Erzurum ve Bursa Müftülüklerine 2005-2008 Yıllarında Gelen Sorular Işığında Kadınların Boşanma Talebinin Nedenleri", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 18 (2), Bursa, 2009, ss. 299-325.

¹² Ahmet Yaman, "Aile Büroları (Arka Plan, Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler), (Bildiri), *IV. Din Şûrası, III. Komisyon Tebliğleri*, Ankara, 2009, ss.189-201.

¹³ Tuba Kevser Şahin, *Dinî Danışmanlık Bağlamında Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu Faaliyetleri*, SÜ SB Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2010.

Aile irşat ve rehberlik bürolarının yetişkin din eğitime katkısının incelendiği bir başka araştırmada AİRB'ndan daha çok telefonla (% 66,8) danışmanlık hizmeti alındığı, danışmanlık hizmetlerinden en fazla bayanların, özellikle ev hanımlarının yararlandığı, danışmanlık hizmeti alanların 20-59 yaş arasındaki bireylerden oluştuğu tespit edilmiştir. "Fıkhi Sorular", "Aile İçi Problemler", "İbadetler", "Evlilik ve Nikâh", "Sosyal Problemler", "Boşanma", "Sağlık", "Aile Hayatı", "Psikolojik Sorunlar" ve "Cinsel Sorunlar" danışılan konuları oluşturmaktadır¹⁴

Yukarıda AİRB ile ilgili yapılan araştırmalar değerlendirildiğinde, çalışmaların ağırlıklı olarak AİRB ve faaliyetleri üzerinde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, bu çalışmalarda gerek AİRB'nda ve gerekse diğer kurumlarda danışmanlık görevi yürüten din görevlilerinin, danışmanlık mesleğine yönelik algıları üzerine yapılan araştırmalar oldukça yetersizdir.¹⁵ Bireylerin ve toplumun ruh sağlığını korumayı ve geliştirmeyi amaçlayan danışmanlık çalışmaları ve bu danışmanlık çalışmalarını yürüten din görevlilerinin meslekleri hakkındaki düşünce ve değerlendirmeleri daha başarılı danışmanlık hizmeti sunmak adına araştırılması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca danışmanlık görevi yürüten din görevlilerinin verimliliğini engelleyen psiko-sosyal etkenleri belirlemek, ortaya konulacak bilgi ve bulgularla din görevlilerinin toplum için daha verimli hale gelmelerini sağlamak önem arz etmektedir. Bu çalışmada, manevî/dinî danışmanlık görevi yürüten din görevlilerinin danışmanlık mesleğine yönelik düşünceleri, yaşadıkları problemler, nedenleri ve çözüm önerileri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın temel amacı çerçevesinde, aşağıdaki araştırma sorularına cevaplar aranmıştır;

1. Din görevlilerinin danışmanlık mesleğine yönelik tutumları nasıldır?
2. Din görevlileri danışmanlık mesleği bilincine sahip midirler?
3. Danışmanlık görevi yürüten din görevlilerine göre, danışmanlık mesleğinin olumlu yönleri nelerdir?
4. Danışmanlık görevi yürüten din görevlileri en çok hangi kurumlarda danışmanlık görevi yapmaktadırlar?
5. Danışmanlık görevi yürüten din görevlileri en çok hangi konularda danışmanlık yapmaktadırlar?

¹⁴ Ömer Özdemir, Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarının Yetişkin Din Eğitime Katkısı (Adana İli Örneği), Çukurova Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana, 2013.

¹⁵ Yapılan bir araştırmada, din görevlilerinin danışmanlık görevi yapmaya istekli oldukları, ancak danışmanlık konusunda kendilerini yeterli görmedikleri ifade edilmiştir. Bk.: Ömer Faruk Söylev, Türkiye'de Dini Danışma ve Rehberlik - Alanları, İmkânları ve Yöntemleri- (DİB Örneği), UÜ SBE (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2014, Bursa, s.286.

6. Danışmanlık görevi yürüten din görevlilerinin kendilerini yetersiz hissettikleri anlar var mıdır?

7. Danışmanlık görevi yürüten din görevlileri niçin yetersizlik duygusu yaşamaktadırlar?

8. Danışmanlık hizmeti sunan din görevlilerinin yaşadıkları yetersizlik duygusu nasıl çözümlenebilir?

Yöntem

1. Araştırma Modeli; Manevî danışmanlık yapan din görevlilerinin danışmanlık görevlerine ilişkin algılarının belirlenmesine yönelik bu araştırma, nitel araştırma yaklaşımına dayalı yarı yapılandırılmış görüşme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir.

Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve döküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır. Nitel araştırmalarda kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde, görüşme soruları önceden belirlenmiş görüşme durumlarını kapsamaktadır.¹⁶ Bu araştırmada bilgi toplamak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

2. Çalışma Grubu; Bu araştırmanın çalışma grubunu, 2013 yılının Aralık ayında Ankara'da düzenlenen yıllık değerlendirme ve bilgilendirme toplantısına katılan özellikle Marmara, Ege, Akdeniz ve İç Anadolu bölgelerindeki AİRB ve çeşitli sosyal kurumlarda danışmanlık görevi yürüten din görevlilerinden araştırmamıza gönüllü olarak katılan 84 din görevlisi oluşturmaktadır. Demografik özellikler açısından;

Çalışma grubunda yer alan din görevlilerinin %75,0'i bayan (63 kişi), %25,0'i (21 kişi) erkektir. Çalışma grubunda yer alan din görevlilerinin büyük çoğunluğunu bayan din görevlileri oluşturmaktadır.

Çalışma grubunda yer alan din görevlilerinin %13,1'i (11 kişi) 22-30 yaş grubunda, %63,1'i (53 kişi) 31-40 yaş grubunda, %19,0'i (16 kişi) 41-45 yaş grubunda ve %4,8'i de (4 kişi) 45 yaşın üstündedir. Çalışma grubunun büyük çoğunluğunu 30-45 yaş grubundaki bireylerin oluşturduğu din görevlilerinin yaş ortalaması 37.3, yaş aralığı 22-48'dir.

¹⁶ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi, Kavramlar, İlkeler, Teknikler*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2008, s.166; Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2003, ss.49-85.

Çalışma grubunda yer alan din görevlilerinin %6,0'sı (5 kişi) ilahiyat önlisans, %70,2'si (59 kişi) ilahiyat lisans mezunudur. Din görevlilerinin %23,8'i (20 kişi) yüksek lisans ve doktora eğitimine devam etmektedirler.

Çalışma grubunda yer alan din görevlilerinin %31,0'i (26 kişi) 0-1 yıllık, %34,5'i (29 kişi) 2-3 yıllık, %16,7'si (14 kişi) 4-7 yıllık ve %17,9'u (15 kişi) 8-10 yıllık danışmanlık deneyimine sahiptir. Din görevlilerinin büyük çoğunluğu (%65,5'i, 45 kişi) 0-3 yıllık danışmanlık deneyimine sahiptirler.

3. Veri Toplama Araçları; Araştırmanın amaçları doğrultusunda verileri toplamak amacıyla kişisel bilgi formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

3.1. Kişisel Bilgi Formu; Bu form ile örnekleme ait (cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, danışmanlık deneyim süresi, ..vb.) demografik özellikler ile ilgili bilgiler toplanmıştır.

3.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu; Bu araştırmanın verileri, araştırmacı tarafında geliştirilen “yarı yapılandırılmış görüşme formu” aracılığı ile elde edilmiştir. Bu görüşme formunda;

- Danışmanlık mesleğini seviyor musunuz? Niçin?
- Görev ve sorumluluklarınızı nasıl tanımlarsınız?
- Danışmanlık mesleğinin güzel yanları nelerdir?
- En çok hangi kurumlarda danışmanlık hizmeti veriyorsunuz?
- En çok hangi konularda danışmanlık hizmeti veriyorsunuz?
- Kendinizi yetersiz hissettiğiniz anlar nelerdir?
- Kendinizi yetersiz hissettiğiniz anlarda karşılaştığınız sorunlar nelerdir?
- Yetersizlik duygusu yaşatan sorunları aşabilmeniz için ihtiyaç duyduğunuz eğitim, bilgi, beceri ve deneyimler nelerdir? gibi konularda veri elde etmek amacıyla hazırlanan 8 adet açık uçlu sorudan oluşmaktadır.

8 adet açık uçlu sorudan oluşan görüşme formunun kapsam geçerliliğini sağlamak amacıyla seçmeli “Dinî Danışma ve Rehberlik” dersini veren bir grup öğretim üyesi ile birlikte formda yer alan sorular tartışılmış, yapılan eleştiri, öneri ve tekliflerden sonra sorulara son şekli verilerek çalışma grubuna uygulanmıştır.

4. İşlemler; Araştırmada elde edilen verilerin çözümlenmesinde betimsel çözümlenme tekniği kullanılmıştır. Buna göre görüşme formundaki sorulara verilen cevaplar ilk önce kategorilere ayrılmıştır. İkinci aşamada veriler, frekans ve yüzde değerleri şeklinde sunulmuştur. %10'unun altındaki kategorilere tablolarda yer verilmemiştir.

Bulgular

1. Danışmanlık mesleğini seviyor musunuz? Niçin? sorusuna verilen cevaplar tablo 1’de iki kategoride gruplandırılmıştır. Tablo 1’deki verilere göre danışmanlık görevi yürüten din görevlilerinin %85’i (71 kişi) danışmanlık görevini severek yapmaktadırlar. Görevi sevme nedenleri; İnsanlara yardım etmek, rahatlatmak, değerli olduklarını hissettirmek, topluma hizmet eden biri olarak kendi kişisel değerini fark etmek ve dinî açıdan sevap kazanmaktır. Bazı din görevlileri (13 kişi, %15), danışmanlık görevinin hakkını verememek endişesi taşımaktadırlar.

Tablo 1: Danışmanlık Meslek Sevgisi

<i>Danışmanlık Mesleğini seviyor musunuz? Niçin?</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
a) Evet (Mesleği sevme nedenleri)	71	85
- İnsanlara yardım etmekten hoşlandığım için		
- İnsanları rahatlattığım için		
- Topluma hizmet ettiğim için		
- İnsanlara değerli olduklarını hissettirdiğim için		
- Kendi değerimi anlayabildiğim için		
- Sevap kazandığım için		
b) Kısmen (Sorumlulukları yerine getirememek)	13	15

2. “Danışman olarak görev ve sorumluluklarınızı nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen cevaplar tablo 2’de yedi kategoride gruplandırılmıştır. Tablo 2’deki verilere göre danışmanlık hizmeti; İnsanlara dinî rehberlik etmek, sorunlarını çözmelerine yardım etmek, insanları anlamaya çalışmak, insanların sorunlarını dinleyerek onları huzura kavuşturmak, yalnız olmadıklarını hissettirmek ve onlara mutlu olmanın yollarını anlatmak şeklinde tanımlanmaktadır.

Tablo 2: Danışmanlık Mesleğinin Tanımı

<i>Görev ve Sorumluluk Tanımı</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
- İnsanlara dinî rehberlik etmek	48	57
- İnsanların sorunlarını çözmelerine yardım etmek	37	44
- İnsanları anlamaya çalışmak	34	40
- İnsanların sorunlarını dinlemek, rahatlatmak	29	35
- İnsanları huzura kavuşturmak	23	27
- İnsanlara yalnız olmadıklarını hissettirmek	17	20
- İnsanlara nasıl daha mutlu olabileceklerini anlatmak	11	13

3. Danışmanlık mesleğinin güzel yanları nelerdir? sorusuna verilen cevaplar tablo 3'te sekiz kategoride gruplandırılmıştır. Tablo 3'teki verilere göre danışmanlık mesleğinin en güzel yanları; insanlara yararlı olma, yalnız olmadıklarını hissettirme, dinin güzelliklerini anlatarak peygamber mesleğini yapma ve insanları olumsuz yaşam sıkıntılarından kurtarma ve böylece Allah rızası için çalıştığını düşünerek huzur bulma şeklinde özetlenebilir.

Tablo 3: Danışmanlık Mesleğinin Güzel Yanları

<i>Danışmanlık Mesleğinin Güzel Yanları</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
- İnsanlara yararlı olduğumu hissettirmesi	64	76
- İnsanlara yalnız olmadıklarını hissettirebilme	57	68
- Allah rızası için bir şeyler yapma fırsatı vermesi	53	63
- Peygamber mesleği olması	49	58
- Dinî güzellikleri anlatma fırsatı vermesi	48	57
- İnsanların din görevlilerine müracaat etmesi	42	50
- İnsanları tekrar topluma kazandırma fırsatı vermesi	38	45
- İnsanları fuhuş, uyuşturucu, vb. kötü alışkanlıklardan kurtarma fırsatı vermesi	35	42

4. En çok hangi kurumlarda danışmanlık hizmeti veriyorsunuz? sorusuna verilen cevaplar beş kategoride gruplandırılmıştır. Tablo 4'teki verilere göre din görevlileri AİRB, Kadın Sığınma Evleri, Ceza İnfaz Kurumları, Çocuk Esirgeme Kurumları ve Sevgi Evleri gibi sosyal kurumlarda danışmanlık hizmeti vermektedirler.

Tablo 4: Manevî/Dinî Danışmanlık Yapılan Kurumlar

<i>Danışmanlık Hizmeti Verilen Kurumlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
- AİRB	78	93
- Kadın Sığınma Evleri	67	80
- Ceza İnfaz Kurumları	54	64
- Çocuk Esirgeme Kurumları	52	62
- Sevgi Evleri	48	57

5. En çok hangi konularda danışmanlık yapıyorsunuz? Sorusuna verilen cevaplar yedi kategoride gruplandırılmıştır. Tablo 5'teki verilere göre din görevlileri aile içi iletişim, psikolojik sorunlar, bayanlara özel haller, ekonomik sorunlar, madde bağımlılığı, popüler kültür ve yaşlılık gibi konularda danışmanlık hizmeti vermektedirler.

Tablo 5: Manevî/Dinî Danışmanlık Konuları

<i>Danışmanlık Yapılan Alanlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
- Aile içi iletişim (Aile içi şiddet, Boşanma, Nikah, Eşler arası ilişkiler, Çocuk eğitimi, vb)	64	76
- Psikolojik sorunlar	59	70
- Bayanlara özel haller	52	62
- Ekonomik sorunlar	42	50
- Madde bağımlılığı	27	32
- Yaşlılık ile ilgili sorunlar	18	21
- Hurafeler	16	19

6. Bu konularda danışmanlık yaparken kendinizi yetersiz hissettiğiniz durumlar nelerdir? Sorusuna verilen cevaplar, altı kategoride gruplandırılmıştır. Tablo 6'daki verilere göre din görevlileri ciddi sorun ve problem yaşayan ve buna bağlı olarak kendini gerçekten çaresiz hisseden bireylere yardım ederken, ayrıca psikolojik, tıbbî ve ekonomik sorun yaşayan kişilere danışmanlık hizmeti sunarken yetersizlik duygusu yaşamaktadırlar.

Tablo 6: Danışmanlık Anında Yetersizlik Duygusunun Yaşandığı Anlar

<i>Yetersizlik Duygusunun yaşandığı Anlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
- Ciddi sorun veya problemler karşısında:“Ben bundan sonra ne yapmalıyım?”diyenlere cevap verememe	74	88
- Kendini çaresiz hisseden (tecavüze uğramış, fuhuş yapmaya zorlanmış, eşi tarafından dövülmüş, anne-babası tarafından terkedilmiş, uyuşturucuya alıştırılmış, .. vb) insanlara yardım edememe	64	76
- Kişilik bozukluklarına bağlı psikolojik sorunlar	48	57
- Tıbbî rahatsızlık şikayetlerinde	36	43
- İnsanların kendilerini ait hissettikleri cemaat veya tarikatların yorumları nedeniyle, verilen doğru dinî bilgileri kabul etmemeleri	28	33
- Ekonomik sorun yaşayanlar	16	19

7. Kendinizi yetersiz hissetmenizin nedenleri nelerdir? Sorusuna verilen cevaplar on yedi kategoride gruplandırılmıştır. Tablo 7'deki verilere göre din görevlilerinin kendilerini yetersiz hissetme nedenleri; Danışmanlık mesleğine yönelik bilgi ve becerilerdeki eksiklikler (insan psikolojisi, manevî danışmanlık teknikleri, danışmanlık sürecinde yaşanabilecekler ve doküman eksiklikleri), danışma ortamına bağlı faktörler (uygun danışma ortamlarının olmaması, ..vb), danışanların özellikleri (farklı gelişim düzeyindeki kişilerle çalışma, danışanın kişisel inanç ve yargıları, problemin bir başka kişi veya kurumla ilgili olması, ..vb) ve diğer faktörler şeklinde özetlenebilir.

Tablo 7: Yetersizlik Duygusunun Yaşanma Nedenleri

<i>Yetersizlik Duygusunun Yaşanma Nedenleri</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
- İnsan psikolojisi, manevî danışmanlık teknikleri, vb. konulardaki bilgi eksikliği	68	81
- Çalışma alanına yönelik doküman eksikliği	62	74
- Danışmanlık sürecinde yapılacak iş ve işlemler (Danışmanlık usul ve esasları, modelleri) ile ilgili eksiklikler	61	73
- Danışmanlık için uygun ortamların olmaması	58	69
- Görev için gidilen kurumların yapısından kaynaklanan sıkıntılar	54	64
- Sosyal kurumlarda, danışmanlığa ayrılan zamanın kısıtlılığı	52	62
- Hurafelere, örf, adet, gelenek ve göreneklere aşırı bağlılık	49	58
- Aile içi iletişim konularında; * Diğer eşin görüşmeye gelmemesi, * Eşlerin bencil davranışları, * Eşlerin sorumluluklarını yerine getirmemeleri, * Eşin kızgınlıkla hemen boşanması, * Eşlerin kendilerini kabul ettirme çabaları, * Sorun çıkaran eşin görüşmeyi kabul etmemesi	48	57
- İnsanların sabırsız olmaları	47	56
- Farklı cemaat ve tarikat mensuplarının, farklı dinî yorumları	44	52
- Farklı gelişim seviyelerindeki insanlarla çalışma zorunluluğu	42	50
- Paylaşılan sorunlara anında, acil çözüm üretme zorluğu	40	48
- Sorunların çözümü konusunda yetki yetersizliği	38	45
- Yapılan çalışmaların takip edilme zorluğu	36	43
- Mesleki yorgunluktan nasıl kurtulacağını (kendini nasıl rahatlayacaklarını) bilmeme	35	42
- Amirlerin tutumlarına bağlı sıkıntılar	32	38
- Erkek egemen toplum kültürü	28	33

8. Yaşadığınız sorunları aşabilmeniz için hangi konularda bilgi, beceri ve deneyime ihtiyaç duyuyorsunuz? sorusuna verilen cevaplar on dört kategoride gruplandırılmıştır.

Tablo 8'deki verilere göre din görevlilerinin ihtiyaç duydukları bilgi, beceri ve deneyimler; psikolojik danışma becerileri, danışmanlık deneyimi ve ilahiyat fakültelerinde kazandırılan bilgilerin danışmanlık sürecine yönelik yorumuna dayalı bilgilerdir.

Tablo 8: İhtiyaç Duyulan Bilgi, Beceri ve Deneyimler

<i>İhtiyaç Duyulan Bilgi, Beceri ve Deneyimler</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
- Çok yönlü sorunları çözme becerisi	77	92
- İnsan psikolojisi	75	89
- Manevî danışmanlık teknikleri	74	88
- Danışmanlık deneyimleri	72	86
- Güncel fikhî konular	71	85
- İletişim Becerileri	64	76
- Somut problem çözme/Danışmanlık örnekleri	61	73
- Etkili konuşma becerileri	57	68
- Etkili dinleme becerileri	55	65
- Bireyi tanıma teknikleri	53	63
- Dinler tarihi	47	56
- Mezhepler tarihi	41	49
- Hukuk	27	32
- Sosyoloji	18	21

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada danışmanlık hizmeti sunan din görevlilerinin danışmanlık mesleğine yönelik algıları belirlenmeye çalışılmıştır. Bunun için danışmanlık yapan din görevlilerine önceden hazırlanan açık uçlu sorular sorulmuş, din görevlilerinin verdiği bilgiler kategorilere ayrılarak değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda elde edilen bulgular ilgili literatür ışığında tartışılmıştır.

Danışmanlık hizmeti sunan din görevlilerine göre manevî danışmanlık; İnsanlara dinî rehberlik etmek, sorunlarını çözmelerine yardım etmek, insanları anlamaya çalışmak, insanların sorunlarını dinleyerek onları huzura kavuşturmak, yalnız olmadıklarını hissettirmek ve onlara mutlu olmanın yollarını anlatmaktır (Tablo 2). Yaptıkları bu tanımlamaya göre din görevlilerinin manevi danışmanlığın bilincine sahip oldukları ve verilen hizmetiçi eğitim faaliyetlerinin amacına ulaştığı söylenebilir.¹⁷

Danışmanlık hizmeti sunan din görevlileri, mesleklerini en iyi şekilde yapamama endişesi taşımakla birlikte, mesleklerini severek yapmaktadırlar

¹⁷ Literatürde manevî danışmanlık en genel anlamıyla; “Bireylerin psikolojik problemlerini çözmelerine, din adamlarının dinî inanç ve manevî değerler yardımı ile aracı olma çalışmaları” şeklinde tanımlanmaktadır. Bkz. Suat Cebeci, *Dini Danışma ve Rehberlik*, DİB Yayınları, Ankara, 2012, s.66; Öznur Özdoğan, “İnsanı Anlamaya Yönelik Bir Yaklaşım: Pastoral Psikoloji”, *AÜ İFD*, 47, Ankara, 2006, S. 2, ss. 127-141; Yener Özen, “Tanrı - Sen ve Ben Üçümüzün Yolu -Pastoral Psikoloji ve Danışmanlığın Gerekliği Üzerine-” *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, C. 10, S. 2, Samsun, 2010, ss. 41-57; Topuz, age, ss.53-64.

(Tablo 1). Mesleklerini sevme nedenleri olarak; insanlara yararlı olma, yalnız olmadıklarını hissettirme, dinin güzelliklerini anlatarak peygamber mesleğini yapma ve insanları sıkıntılarından kurtarma ve böylece Allah rızası için çalıştığını düşünme şeklinde özetlenebilir (Tablo 3). Bununla birlikte mevcut danışmanların hizmetiçi eğitim faaliyetleri ile yetiştirildiği düşünüldüğünde, hizmetiçi eğitim faaliyetlerinde danışmanlık mesleğinin önemine yapılan vurguların, bir kısım din görevlilerinde (%15, 13 kişi) “önemli bir görevi mükemmel bir şekilde yerine getiremem” kaygısına yol açtığı düşünülmektedir. Orta düzeydeki kaygının başarıyı arttırıcı etkisi dikkate alındığında, böyle bir kaygının mesleki sorumluluğu arttırdığı ve danışmanların başarılı olmasını sağladığı düşünülebilir. Ancak düzenlenen hizmetiçi eğitim faaliyetlerinde, “sunulan hizmetin önemine yapılan vurguların” danışmanlık yapan din görevlilerinin kaygılarını daha fazla arttırmamasına dikkat edilmesi yararlı olacaktır.

Günümüzde sadece AİRB, kadın sığınma evleri, ceza infaz kurumları, çocuk esirgeme kurumları ve sevgi evleri gibi kurumlarda (Tablo 4) sunulan bu danışmanlık hizmetlerinin en kısa sürede toplumun geneline yaygınlaştırılması, bireylerin huzuru ve diğer bireylerle kaynaşmaları ve böylece toplumdaki birlik ve beraberliğin sağlanması açısından yararlı olacaktır.

Din görevlileri aile içi iletişim (aile içi şiddet, boşanma, nikah, eşler arası ilişkiler, çocuk eğitimi, vb), psikolojik sorunlar, bayanlara özel haller, ekonomik sorunlar, madde bağımlılığı, yaşlılık ile ilgili sorunlar ve hurafeler gibi konularda danışmanlık hizmeti sunmaktadırlar (Tablo 5). Bu sorunlar derinlemesine analiz edildiğinde, danışmanlık hizmetlerinin sadece tebliğ ve irşat (dinî danışmanlık) görevinden oluşmadığı, aynı zamanda bir tür *psikolojik yardım (psikolojik danışma)* özelliği de taşıdığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle düzenlenen hizmetiçi eğitim faaliyetlerinde din görevlilerinin psikolojik danışma süreci ve teknikleri konularında da eğitilmeleri önemlidir. Çünkü danışmanlık hizmeti sunan din görevlileri, ciddi problemler karşısında: “Ben bundan sonra ne yapmalıyım?” diyenlere cevap verme, kendini çaresiz hisseden (tecavüze uğramış, fuhuş yapmaya zorlanmış, eşi tarafından dövülmüş, anne-babası tarafından terkedilmiş, uyuşturucuya alıştırılmış, .. vb) insanlara yardım etme, kişilik bozukluklarına bağlı psikolojik sorunlar, tıbbî rahatsızlık şikâyetlerinde, insanların kendilerini ait hissettikleri cemaat veya tarikatların yorumlarına bağlı kalarak verilen normatif dinî bilgileri kabul etmemeleri durumunda ve ekonomik sorun yaşayan danışmanlara yardım ederken yetersizlik duygusu yaşamaktadırlar (Tablo 6).

Orta düzey yetersizlik duygusu bireyi bu yetersizliği aşmaya güdülerken, şiddetli yaşanan yetersizlik duygusu bireyde zorluklarla başa çıkamayacağını duygusuna yol açmakta ve çeşitli psikolojik sorunlar yaşamasına neden olabilmektedir. Yetersizlik duygusunu yoğun olarak yaşayan bireyler, öncelikle kendi yeterliklerini ve değerliliklerini sorgulamakta, buna bağlı olarak kendilerini

değersizleştirmektedirler. Bu durum bireyin yaşam karşısında cesaretinin kırılmasına dolayısıyla mesleki sorumluluklarını yerine getirmede sorunlar yaşamasına yol açmaktadır.¹⁸ Bu gibi durumlarda din görevlileri kendileri danışmanlık hizmetine muhtaç duruma gelebilmektedirler. Bu nedenle din görevlilerine yetersizlik duygusu yaşatan nedenlerin tespit edilmesi çok önemlidir.

Tablo 7’de verileri dikkate alarak din görevlilerine yetersizlik duygusu yaşatan nedenler şu şekilde özetlenebilir;

- a) Danışmanlık bilgi ve becerilerindeki eksikliklere bağlı sorunlar (insan psikolojisi, manevî danışmanlık teknikleri, danışmanlık usul ve esasları, modelleri),
- b) Danışmanlık sürecinde yaşanan sorunlar,
- c) Danışmanlık konusundaki doküman eksiklikleri,
- d) Danışma ortamına bağlı sorunlar (uygun danışma ortamlarının olmaması, görev yapmak için gidilen kurumların yapısından kaynaklanan sıkıntılar, ..vb),
- e) Danışanların özelliklerine bağlı sorunlar (farklı gelişim düzeyindeki kişilerle çalışma, danışanın kişisel inanç ve yargıları, insanların sabırsız olmaları, farklı cemaat ve tarikat mensuplarının farklı yorumları, ..vb),
- f) Aile içi iletişim konularında yaşanan sorunlar (diğer eşin görüşmeye gelmemesi, eşlerin bencil davranışları, eşlerin sorumluluklarını yerine getirmemeleri, eşin kızgınlıkla hemen boşanması, eşlerin kendilerini kabul ettirme çabaları, sorun çıkaran eşin görüşmeyi kabul etmemesi),
- g) Danışılan sorunların niteliğine bağlı sorunlar (paylaşılan sorunlara anında, acil çözüm üretmenin zorluğu, sorunların çözümü konusunda yetki yetersizliği, yapılan çalışmaların takip edilme zorluğu, problemin bir başka kişi veya kurumla ilgili olması),
- h) Mesleki tükenmişlik hissine bağlı sorunlar (meslekî yorgunluktan nasıl kurtulacağını, kendini nasıl rahatlayacaklarını bilmeme),
- i) Amirlerin tutumlarına bağlı sorunlar
- j) Kültürel etmenlere bağlı sorunlar (erkek egemen toplum kültürü ve insanların kültürel unsurlara hurafe, örf, adet, gelenek ve göreneklere aşırı bağlı olmaları).

Din görevlileri kendilerine yetersizlik duygusu yaşatan yukarıdaki sorunların çözümüne yönelik olarak da bazı öneriler sunmaktadırlar (Tablo 8). Tablo 8’deki verileri de dikkate alarak, din görevlilerine yetersizlik duygusu yaşatan sorunların çözümüne yönelik aşağıdaki öneriler yapılabilir;

¹⁸ Bkz. A. Adler, *Yaşamın Anlam ve Amacı*, (Çev. K. Şipal), Say Yayınları, Ankara, 2004.

a) Mevcut dinî danışmanların lisans düzeyinde “Danışmanlık Eğitimi” almadıkları, sadece hizmetiçi eğitim programlarının ardından danışmanlık yapmaya başladıkları düşünüldüğünde, mevcut danışmanların bilgi ve beceri eksikliği hissederek danışmanlık sürecinde sorun yaşamaları doğaldır. Mevcut dinî danışmanların bir kısım bilgi ve beceri eksikliklerini telafi edebilmeleri amacıyla manevî danışmanlık teknikleri, danışmanlık modelleri, usul ve esasları hakkında bilgi broşürleri hazırlanarak yararlanmaları sağlanabilir. Bundan sonraki süreçte danışman olarak görevlendirilecek din görevlilerinin verimli danışmanlık hizmeti sunabilmeleri amacıyla İlahiyat fakültelerinde verilen eğitim-öğretimin istihdam alanlarına yönelik olarak yeniden düzenlenmesi¹⁹ ve yeni düzenlenen programda manevî danışmanlık uygulamalarına da en azından seminer programı düzeyinde yer verilmesi önemlidir.²⁰

b) Mevcut danışmanlar ağırlıklı olarak bazı dezavantajlı bireylerin barındığı/yaşadığı (kadın sığınma evleri, ceza infaz kurumları, çocuk esirgeme kurumları,..vb) sosyal kurumlarda danışmanlık hizmeti sunmaktadırlar. Bu kurumların barındırdıkları bireylerin özelliklerine öncelik vererek hizmet vermesi gayet doğaldır. Ancak bu kurumların yapısı ve işleyişi (çalışma ortamı, zaman kısıtlılığı) danışmanların çalışmalarındaki verimliliği azalttığı düşünülmektedir. Danışmanlık çalışmalarının bu kurumlarda nasıl yürütüleceği konusunda kurum yöneticileri ve müftülük yetkilileri arasında görüşmeler yapılmaktadır. Ancak mevcut uygulamaların, danışmanlık çalışmalarının verimliliğini yeterince arttırmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle bu kurumlarda yürütülecek danışmanlık çalışmalarının ne zaman, nerede ve ne şekilde yürütülmesinin daha yararlı olacağına dair danışmanların da katılacağı bölgesel ve ulusal düzeyde akademik toplantıların düzenlenmesi, toplantılarda adı geçen kurumlarda yürütülecek danışmanlık çalışmalarının usul ve esaslarının ortaya konulması yararlı olacaktır.

¹⁹ Din görevlilerinin verimliliğini arttırmaya yönelik bazı çalışmalarda İlahiyat Fakültelerinin programlarının din görevlilerinin istihdam alanlarına göre düzenlenmesi önerilmektedir. Bkz: Sadettin Özdemir, "İstihdam Alanlarına Göre İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması: Din Hizmetleri Bölümü Önerisi," Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları ve Geleceği Sempozyumu, (16-17 Ekim 2003, Isparta), *SDÜ İlahiyat Fak. Yayınları*, 2004, Isparta, ss.537-558.

²⁰ Mevcut ilahiyat fakültelerinin öğretim programlarında meslekî deneyim ve uygulamaya yönelik derslere yeterince yer verilmediği ifade edilmektedir. Bk: Ramazan Buyrukçu, "Türkiye'de Din Görevlisi Yetiştirme Problemi ve Çözüm Önerileri", *Ankara Üniversitesi İFD*, C. 47, S. 2, 2006, ss. 99-126; M. Fatih Genç, "Avrupa ve Türkiye'de İlahiyat Fakülteleri Lisans Programları-İspanya, Bosna Hersek, Hollanda, Belçika ve Almanya'daki İlahiyat Fakülteleri ile Bir Karşılaştırma-*Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, C. 13, S. 1, 2013, ss. 27-45; Ayrıca bazı araştırmalarda din görevlilerinin "Meal bilgisi, İletişim, Halkla İlişkiler, Fıkıh, Dini Hitabet, Sosyoloji, Psikoloji, Beden dili ve Diksiyon Dersleri" gibi konularda eğitilmeleri önerilmektedir. Bk: Şuayip Özdemir, "Göreve Yeni Başlayan Din Görevlilerinin Mesleki Problemleri", *Hikmet Yurdu*, C. 5, S. 10, 2012, ss. 13-31.

c) Kültürel etmenlere ve danışanların özelliklerine bağlı sorunları aşmak amacıyla danışmanlık yapan/yapacak olan din görevlilerinin eğitim programlarında kültüre duyarlı danışmanlık²¹ ve psikolojik danışmada çok kültürlülük²² eğitimlerine yer verilmesi yararlı olacaktır.

d) Aile içi iletişim konularında yaşanan sorunlar (diğer eşin görüşmeye gelmemesi, eşlerin bencil davranışları, eşlerin sorumluluklarını yerine getirmemeleri, eşin kızgınlıkla hemen boşanması, eşlerin kendilerini kabul ettirme çabaları, sorun çıkaran eşin görüşmeyi kabul etmemesi, ..vb) sorunlar dikkate alındığında, danışmanların aslında sorunu oluşturan kişilere değil de sorunun mağduru olan kişilere danışmanlık yaptıkları anlaşılmaktadır. Sorunun ortaya çıkmasına neden olan kişilerle de danışmanlık çalışmasının yapılması gerekmektedir. Ancak bunun mümkün olmadığı durumlarda, başkalarından kaynaklanan sorunlar nedeniyle problem yaşayan kişilere yönelik danışmanlık çalışmalarında kullanılacak dinî ve manevî değerlerin belirlenmesi gerekmektedir.

Bu gibi durumlarda danışanın yaşadıkları ile ilgili duygularını değiştirerek²³ rahatlamasını sağlayacak başlıca dinî ve manevî değerler; insanın yaratıcısıyla buluştuğu ve en özel mahrem durumlarını paylaştığı dua, sabır, kader inancı ve tövbe olabilir.²⁴

e) Danışılan sorunların niteliğine bağlı (paylaşılan sorunlara anında, acil çözüm üretmenin zorluğu, sorunların çözümü konusunda yetki yetersizliği, yapılan çalışmaların takip edilme zorluğu, problemin bir başka kişi veya kurumla ilgili olması, ..vb) sorunların çözümünün zaman alacağı, birkaç danışma seansının ardından çözüme ulaşılabileceği konusunda danışmanlık yapan din görevlileri

²¹ Gerald Corey, *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları*, Mentis Yayınevi, Ankara, 2008, ss.191-193.

²² Binnur Yeşilyaprak, "Türkiye'de Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanının Geleceği: Açılımlar ve Öngörüler", *AÜ Eğitim Fak. Dergisi*, Ankara, 2009, C. 42, S. 1, s. 210.; Özlem Kararınmak, "Temel Psikolojik Danışma Becerileri", *Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim* (ed. Alim Kaya), Pegem Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 2012, s. 296.

²³ Stresli bir olayla başa çıkma çabaları, aşamalar halinde gerçekleşmektedir. İnsan öncelikle kendisinde stres oluşturan olay veya durumu değiştirmeye çalışmaktadır. Buna, "probleme dayalı başa çıkma" denilmektedir. Eğer kişi, stresli olay veya durumu değiştiremez ise, stresli olay veya durumla ilgili duygularını ve kendini değiştirmeye çalışmaktadır. Buna da, "duygusal başa çıkma" denilmektedir. Bkz. Richard S. Lazarus & Susan Folkman, *Stress, Appraisal & Coping*, Springer Publishing Company, New York, 1984, ss.148-150.

²⁴ Danışmanlıkta kullanılacak dinî ve manevî değerler için bkz.: Recep Kaymakcan ve Turgay Şirin, "Bilişsel-Davranışçı Psikoterapi Yaklaşımı ile bütünleştirilmiş Dini Danışmanlık Modeli'nin Din Eğitimi Alan Erkek Üniversite Öğrencilerinin Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerine Etkisi", *DED*, C.11, No. 26, 2013, ss.111-148.

bilgilendirilmelidir. Bununla birlikte, güvenlik ve sağlık konusunda acil öneme sahip problemlerin diğer kurum ve kuruluşlarla (emniyet müdürlüğü, valilik ve sağlık kuruluşları, ..vb) nasıl bir işbirliği yapılarak çözüme kavuşturulacağına da önceden belirlenmesi ve bu konuda danışmanların bilgilendirilmesi yararlı olacaktır.

f) Mesleki tükenmişlik hissine bağlı sorunlar (meslekî yorgunluktan nasıl kurtulacağını, kendini nasıl rahatlayacaklarını bilmeme) ve çözüm önerileri; Mesleki tükenmişlik üç boyutta kendini gösterebilmektedir. “Duygusal Tükenme: Bu boyut tükenmişliğin merkezinde yer almakta, fiziksel ve duygusal yorgunluk şeklinde ortaya çıkmaktadır. Kişinin yapmış olduğu iş nedeniyle aşırı yüklenme ile halsizlik, yorgunluk, güçsüzlük, özgüvenin, işine karşı ilgi ve coşkusunun azalması veya hepten yok olması şeklinde görülmektedir. Duyarsızlaşma: Kişinin hizmet sunduğu insanlara karşı onların kendilerine özgü birer varlık olduklarını göz ardı ederek onlara karşı olumsuz tutumlar içerisine girmesini, onlara karşı kayıtsız kalışını ifade etmektedir. Kişisel Başarı: Kişinin mesleğiyle ilgili başarısı hususunda özgüvenini ve başarı hissini kaybetmesini ifade etmektedir”.²⁵ Bahsedilen üç boyuttaki tükenmişliğin önlenmesi veya oluşan tükenmişliklerin yok edilmesi için danışmanlık hizmeti sunan din görevlilerinin bir birleriyle iletişim kurarak, karşılıklı yardımlaşabilecekleri, paylaşımında bulunabilecekleri sosyal görüşme ağları (Facebook, Twitter veya blog hesapları) açılabilir.

Bu hesapları Diyanet İşleri Başkanlığı, Din Hizmetleri genel Müdürlüğü, Aile ve Dinî Rehberlik Daire Başkanlığı açabilir. Bu hesaplar aracılığı ile yapılacak paylaşımlar, danışmanlık yapan din görevlilerinin rahatlamasını ve yetersizlik duygusu oluşturan durumlar konusunda meslektaşlarından yardım almalarını sağlayacaktır. Açılan hesapta paylaşılan görüş ve düşüncelerin mesleki etiğe uygunluğu, danışmanların yanlış ve gereksiz uygulamaları, hesabın yöneticisi tarafından denetlenebilir.

g) Amirlerin tutumlarına bağlı sorunlar, 19.03.2010 tarihli Aile İrşat ve Rehberlik Büroları Çalışma Yönergesine göre yapılacak çalışmalarla aşılabılır. Gerektiğinde, danışmanların ve kurum amirlerinin görüş ve önerileri alınarak yönergede ve çalışma koşullarında değişiklikler yapılabilir.

²⁵ Muammer Cengil, “Din Görevlileri ve Kur’an Kursu Öğreticilerinin Tükenmişlik Düzeleri”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1, 2010, ss. 79-101.

KAYNAKLAR

- Adler, A., *Yaşamın Anlam ve Amacı*, (Çev. K. Şipal), Say Yayınları, Ankara, 2004.
- Altaş, Nurullah, “Dini Danışmanlığın Teorik Temelleri”, *AÜİF Dergisi*, Cilt 41, Ankara, 2000, ss.327-350.
- Buyrukçu, Ramazan, “Türkiye’de Din Görevlisi Yetiştirme Problemi ve Çözüm Önerileri”, *Ankara Üniversitesi İFD*, C. 47, S. 2, 2006, ss. 99-126.
- Cebeci, Suat, *Dini Danışma ve Rehberlik*, DİB Yay., Ankara, 2012.
- Cengil, Muammer, “Din Görevlileri ve Kur’an Kursu Öğreticilerinin Tükenmişlik Düzeyleri”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1, 2010, ss. 79-101.
- Chalfant, H. Paul, Peter L. Heller, Alden Roberts, David Briones, Salvador Aguirre-Hochbaum, & Walter Farr, “The Clergy as a Resource for Those Encountering Psychological Distress”, *Review of Religious Research*, Vol.31, 1990, ss.305-13.
- Corey, Gerald, *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları*, Mentis Yayınevi, Ankara, 2008, ss.191-193.
- Doğru, Ahmet, *Din Görevlilerinin Hizmet Alanları ve Problemleri (Kayseri İlinde Görev Yapan Vaizler Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme)*, Cumhuriyet Üniversitesi, SBE Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas, 2008.
- Genç, M. Fatih, “Avrupa ve Türkiye’de İlahiyat Fakülteleri Lisans Programları-İspanya, Bosna Hersek, Hollanda, Belçika ve Almanya’daki İlahiyat Fakülteleri ile Bir Karşılaştırma-*Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, C. 13, S. 1, 2013, ss. 27-45.
- Güney, Nurşen, “Aile Büroları”, (Bildiri), *IV. Din Şûrası, III. Komisyon Tebliğleri*, Ankara, 2009, ss.176-178.
- <http://www2.diyanet.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/Documents/AIRBYonerge.pdf> madde 7 (a) bendi (12.05.2014).
- Karacoşkun, Mustafa Doğan, “Din Hizmetlerinde Psikolojik Formasyon Yeterliliğinin Önemi ve İlahiyat Fakültelerindeki Psikoloji Eğitimi Üzerine Görüş ve Öneriler”, *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu*, Isparta, 2004, ss.83-103.
- Kararınmak, Özlem, “Temel Psikolojik Danışma Becerileri”, *Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim* (ed. Alim Kaya), Pegem Yay., 4. Baskı, Ankara, 2012.
- Karasar, Niyazi, *Bilimsel Araştırma Yöntemi,: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2008.
- Kaymakcan, Recep ve Şirin, Turgay, “Bilişsel-Davranışçı Psikoterapi Yaklaşımı ile bütünleştirilmiş Dini Danışmanlık Modeli’nin Din Eğitimi Alan Erkek Üniversite Öğrencilerinin Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerine Etkisi”, *DED*, C.11, No. 26, 2013, ss.111-148.

Lazarus, Richard S. & Folkman, Susan, *Stress, Appraisal & Coping*, Springer Publishing Company, New York, 1984.

Onay, Ahmet, "Cami Eksenli Din Hizmetleri", *DEM*, 4 (12), İstanbul, 2006, ss.149-175.

Oruç, Esmâ S. ve Kurt, Abdurrahman, "Erzurum ve Bursa Müftülüklerine 2005-2008 Yıllarında Gelen Sorular Işığında Kadınların Boşanma Talebinin Nedenleri", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 18 (2), Bursa, 2009, ss. 299-325.

Özdemir, Ömer, Aile İrşat Ve Rehberlik Bürolarının Yetişkin Din Eğitimine Katkısı (Adana İli Örneği), Çukurova Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana, 2013.

Özdemir, Sadettin, "İstihdam Alanlarına Göre İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması: Din Hizmetleri Bölümü Önerisi," Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları ve Geleceği Sempozyumu, (16-17 Ekim 2003, Isparta), *SDÜ İlahiyat Fak. Yay.*, 2004, Isparta, ss.537-558.

Özdoğan, Öznur, "İnsanı Anlamaya Yönelik Bir Yaklaşım: Pastoral Psikoloji", *AÜ İFD*, 47, Ankara, 2006, S. 2, ss. 127-141.

Özen, Yener, "Tanrı - Sen ve Ben Üçümüzün Yolu -Pastoral Psikoloji ve Danışmanlığın Gerekliği Üzerine-" *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, C. 10, S. 2, Samsun, 2010, ss. 41-57.

Peker, Hüseyin, Dinî Danışmanlık Bağlamında Aile Danışmanlığı ve Rehberliği (Samsun ve Aydın İli İrşat ve Rehberlik Büroları Örneği)", *IV. Din Şûrası, III. Komisyon Tebliğleri*, Ankara, 2009, ss. 162-175.

Söylev, Ömer Faruk, Türkiye'de Dini Danışma Ve Rehberlik - Alanları, İmkânları Ve Yöntemleri- (Diyanet İşleri Başkanlığı Örneği), UÜ SBE (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2014, Bursa,

Şahin, Tuba Kevser, Dinî Danışmanlık Bağlamında Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu Faaliyetleri, SÜ SB Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2010.

Topuz, İlhan, *Din Görevlilerinin Manevî Danışmanlık Yeterlilikleri*, Manas Yay., Isparta, , 2014.

Yaman, Ahmet, "Aile Büroları (Arka Plan, Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler), (Bildiri), *IV. Din Şûrası, III. Komisyon Tebliğleri*, Ankara, 2009, ss.189-201.

Yeşilyaprak, Binnur, "Türkiye'de Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanının Geleceği: Açılımlar ve Öngörüler", *AÜ Eğitim Fak. Dergisi*, Ankara, 2009, C. 42, S. 1, s. 210.

Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yay., Ankara, 2003.

Yılmaz, Ömer, "Din Hizmetinin İlim-Amel-Gönül Boyutu", *CÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XI / 2, Sivas, 2007, ss.419-439.